

№ 41 (490)
Лістапад 2013 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

www.bfk.by

У нумары:

- **Ушанаванне: мемарыяльныя шылды Г. Дмахоўскаму і Я. Гушчу – стар. 2**
- **Канферэнцыя: актуальныя праблемы крыніцазнаўства – стар. 4**
- **Тапаніміка: Круговічы Малыя і Вялікія – стар. 5**

Працэсія ў Плябані, 1938 год

Пра першую сустрэчу некрапалістаў і кнігу «На «панскіх» могілках Плябані» чытайце на стар. 2

«Беларускую кнігу – у раёны»

Так называецца рэспубліканская акцыя, якую ўжо не першы год праводзіць выдавецтва «Беларусь». Супрацоўнікі аддзела маркетынгу выязджаюць у рэгіёны, дзе сустракаюцца з супрацоўнікамі і чытачамі гарадскіх і сельскіх бібліятэк, прэзентуюць кніжныя навінкі.

Адна з такіх сустрэчаў адбылася 16 кастрычніка ў чытальнай зале Уздзенскай цэнтральнай раённай бібліятэкі імя П. Труса. Увазе прысутных былі прапанаваныя кнігі па сусветнай гісторыі і гісторыі Беларусі, даведнікі па медыцыне, дамаводстве, кулінарыі і рукадзеллі, літаратурна-мастацкія выданні для дзяцей і дарослых, альбомная прадукцыя. Цяжка было засяродзіць увагу на якой-небудзь адной кнізе, хацелася дакранацца да кожнай з іх, патрымаць у руках, пагартцаць...

– Выдавецтва «Беларусь» – найстарэйшае ў краіне, яно было створанае ў 1921 годзе, – расказвае загадчыца аддзела маркетынгу Марына Ланцэтава. – І заўсёды яго адметнасцю была шматпрофільнасць тэматыкі. Паколькі гэта дзяржаўная структура, выдавецтва выпускае вялікую колькасць сацыяльна значнай літаратуры, якая фінансуецца дзяржавай, каб кнігі былі больш даступнымі для шырокага кола насельніцтва.

Большая частка кніг выдавецтва – з каляровымі ілюстрацыямі. Асаблівую каштоўнасць маюць сувенірныя і падарункавыя выданні, прымеркаваныя да юбілейных і памятных датаў. Афсетная ці малаваная папера, адрэтушаваныя старыя здымкі, прыгожа аформленыя вокладкі не пакінуць абыякавымі ўладальнікаў гэтых выданняў.

Наглядзячы на тое, што цяпер вялікай папулярнасцю, асабліва сярод моладзі, карыстаюцца электронныя кнігі, М. Ланцэтава лічыць – нішто і ніколі не зможа замяніць кнігу папяровую.

Вера ЛУКАШЭВІЧ, фота аўтара

Кніжныя навінкі абмяркоўваюць М. Ланцэтава і А. Драчан

На тым тыдні...

✓ **17 кастрычніка** ў Рэспубліканскай мастацкай галерэі «Палац мастацтва» адбылося адкрыццё адразу некалькіх выставак: мастацкай выстаўкі «Срэбра пачуццяў» Анатоля і Алены Бараноўскіх і Віталія Герасімава; юбілейнай выстаўкі «Спатканне» Леаніда Гоманава; юбілейнай выстаўкі Аляксандра Сушы і мастацкай выстаўкі па выніках Міжнароднага пленэру па кераміцы «Арт-Жыжаль».

Усе выстаўкі можна было наведаць да 3 лістапада. Падрабязней чытайце на стар. 7.

✓ **24 кастрычніка** ў Літаратурным музеі Максіма Багдановіча адбылася **вечарына «Агонь гарачай веры, ён не згас...»**. Пад час яе быў здзейснены экскурс у гісторыю стварэння часопіса «Полымя». Наведнікі пагарталі яго старонкі, згадалі тых крытыкаў і літаратуразнаўцаў, якія даследавалі творчасць М. Багдановіча, а таксама паэтаў, якія прысвячалі вершы генію беларускай літаратуры на старонках выдання. У імпрэзе ўзялі ўдзел Уладзімір Скарынін, Анатоль Бутэвіч і Сяргей Панізьнік.

✓ **24 кастрычніка** ў Нацыянальным гістарычным музеі Рэспублікі Беларусь адкрылі **выстаўку «Красивая фотография рубежа XIX – начала XX веков. Часть I. «Не-нужное родство»**», прысвечаную тэме памяці і фатаграфіі.

Назва выстаўкі абраная невыпадкова: часта здараецца, што вялікая колькасць асабістых фотаздымкаў губляецца з-за непатрэбнасці, такія рэчы гатовыя выкінуць і забыцца. І шкада, калі людзі не задумваюцца, што са старых пажаўцелых здымкаў на іх глядзяць цэлыя пакаленні!

Аўтары праекта далі новае жыццё здымкам мінулых стагоддзяў. Арыгінальныя фата-

графіі і некалькі залічваных копіяў апрацаваныя мастакамі У. Суцягіным і Э. Шкундзічам. Цікава на адваротным баку прачытаць надпісы, у якіх захаваліся прозвішчы фатографістаў, назвы студыяў, гарады і даты, а часам і асабістая інфармацыя.

Тэму памяці дапаўняюць прадметы са збору Нацыянальнага гістарычнага музея Рэспублікі Беларусь: сямейныя фотаальбомы, лісты, старыя фотаапараты і інш.

Арганізатары выстаўкі – прыватныя калекцыянеры В. Ясевич і Д. Сярэбраннікаў, Нацыянальны гістарычны музей Рэспублікі Беларусь.

✓ **26 кастрычніка** ў гонар паэта Анатоля Сыса прайшло **свята «Дух – гэта, людзі, Я!»**. Адбылася імпрэза ў вёсцы Гарошкаў Рэчыцкага раёна. Восьмы раз на падворку роднай хаты паэта гучалі вершы, песні, успаміны. Тут сабраліся літаратары, прыхільнікі творчасці, землякі. У свяце ўзялі ўдзел Анатоль Вярцінскі, Барыс Пятровіч, Алесь Пашкевіч, Міхась Скобла, Сяржук Сыс, Анатоль Бароўскі, Генадзь Лапацін, Ларыса Раманава, Вальжына Цярэшчанка, Андрэй Мельнікаў ды іншыя.

✓ **29 кастрычніка** ў Музеі сучаснага выяўленчага мастацтва адкрылі **выстаўку графікі «Дзве старонкі свету»** Катажыны Гаўрых-Алендэр і **малюнка** Ежы Таліка. Выстаўка арганізаваная пры падтрымцы Польскага Інстытута ў Мінску.

Сябры! Падпісацца на газету можна з любога месяца

«Краязнаўчая газета»
Сёння
Пра мінулае
Дзеля будучыні

Дзве мемарыяльныя дошкі землякам

Мёршчына, як і кожны куток Беларусі, мае шмат знакамітых людзей, якімі па-сапраўднаму можна ганарыцца. На жаль, памяць іх не ўшанаваная ні ў велічных помніках, ні нават у сціпрых мемарыяльных дошках. Таму створаны ў нашай СШ № 3 клуб «Адраджэнне» (старшыня Андрэй Грыгор'еў), які ўвайшоў у Беларускае асацыяцыю клубаў ЮНЕСКА, адной з сваіх першапачатковых задачай паставіў запойніць гэты прабел.

Па прапанове аўтара гэтых радкоў было вырашана ўшанаваць памяць самага знакамітага нараджэнца Мёрскага раёна скульптара і паўстанца Генрыха Дмахоўскага, а таксама – пісьменніка, паэта і перакладчыка Яна Гушчы. Дзякуючы падтрымцы дырэктара школы Валянціны Атрошка ініцыятыва сяброў клуба і настаўнікаў была падтрыманая райвыканкама і зацверджаная на калегіі Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь.

Выканалі працу па стварэнні мемарыяльных шыльдаў інды-

відуальны прадпрымальнік Аляксандар Чарняўскі і яго

бацька Баляслаў Часлававіч (яны ж былі і фундатарамі выканання).

Урачыстае адкрыццё мемарыяльных шыльдаў прызначылі на 10 кастрычніка. Спачатку ў СШ № 3 адбылося ўрачыстае пасяджэнне, на якім акрамя школьнікаў, сяброў клуба «Адраджэнне» прысутнічалі намеснік старшыні райвыканкама Марыя Баніфатава, начальнік аддзела культуры райвыканкама Аляксандр Тронькін, пісьменнік і краязнаўца Антон Бубала, журналісты ды іншыя госці. Перад прысутнымі выступілі дырэктар школы В. Атрошка, куратар клуба «Адраджэнне» Ларыса Лапкоўская, віцэ-прэзідэнт клубаў ЮНЕСКА ў Беларусі Дзмітрый

Д. Субцэльны, А. Качан, В. Ермалёнак і М. Курыловіч перад домам Я. Гушчы

Некрапалістыка – слова, якое не часта сустракаеш у беларускай медыя-прасторы. Да людзей, якія ходзяць па могілках, спрабуюць расчытаць надпісы, фатаграфуюць надмагільныя помнікі, ставяцца з недаверам. У нас амаль не водзяць экскурсіі на гістарычныя некропалі, і гады ў рады з'яўляюцца публікацыі ці манаграфіі, прысвечаныя якім-небудзь могілкам.

30 вярсаў быў зроблены маленькі крок, каб пачаць змяняць такую сітуацыю. Па ініцыятыве ГА «Беларускі камітэт ІКАМОС» у мінскай Мастоцкай галерэі Міхаіла Савіцкага адбылася першая сустрэча некрапалістаў. На яе былі запрошаныя даследчыкі гістарычных могілак з Мінска, Мінскай вобласці, гісторыкі, краязнаўцы. Агулам сабралася 15 чалавек.

Галоўная задача сустрэчы – знаёмства і, нават не абмеркаванне, а хутчэй выказванне тых праблемаў і прапановаў, што назбіраліся ў беларускіх некрапалістаў-практыкаў, бо абмеркаваць увесь спіс было проста немагчыма.

Прадстаўнікі Добраахотнага таварыства аховы помнікаў з Вілейкі Ілля Якаўчук і Павел Хаванскі распавялі аб тым, што здзяйсняецца ў іх рэгіёне для захавання гістарычных пахаванняў, у першую чаргу звязаных з паўстаннем 1863 г.

Краязнаўца з Дзяржынска Андрэй Бараноўскі падзяліўся сваімі знаходкамі пад час даследавання койданаўскіх некропаліў і звярнуў

Сустрэча беларускіх некрапалістаў

увагу на вельмі дрэнны стан гарадскіх могілак. Таксама ён распавёў пра стан расійскай некрапалістыкі: гэтая сфера ў суседняй краіне развітая значна больш, чым у нас.

Валеры Арцюховіч (даследчык з Крупак) раскажаў пра прыборкі закінутыя могілак у Крупскім раёне, дзе былі знойдзеныя вельмі старыя пахаванні з цікавымі выявамі на каменных крыжах.

Доўга абмяркоўвалі сітуацыю мінскіх Кальварыйскіх могілак, якія так ці інакш былі пачаткам даследчыцкай дзейнасці для значнай часткі сталічных некрапалістаў.

Адной з тэмаў сталі юрыдычныя аспекты працы. Чалавек, які ходзіць па могілках і нешта перапісвае, выклікае зацікаўленасць і ў ахоўнікаў, і ў міліцыі, і ў мінакоў. Юрыст Вольга Сямашка дала свой каментар і аналіз дзейнасці ў такіх сітуацыях.

На сустрэчу краязнаўцы з рэгіёнаў прывезлі свае выданні: вілейцы падарылі ўсім па асобніку альманаха «Волат», прысвечанага падзеям 1863 г., В. Арцюховіч прэзентаваў гісторыка-краязнаўчы альманах друцка-бярэзінскага краю «Малое Палессе».

Субцэльны, намеснік загадчыка аддзела адукацыі, спорту і турызму Галіна Гур'ева, а таксама школьнікі. Гасцям былі ўручаны буклеты з расповедам аб жыццёвым і творчым шляху знакамітых землякоў.

Затым усе пераехалі ў в. Забалотце Перабродскага сельсавета. Кола прысутных пашыралася: на ўрачыстае прыйшлі жыхары вёскі, прыехалі вучні і настаўнікі з суседніх Перабродскай і Мілашоўскай школаў. Урачысты мітынг пачаўся са знаёмства прысутных з царністым жыццёвым шляхам Г. Дмахоўскага. Усе выступоўцы адзначылі, што ўшанаванне яго памяці важнае, бо заахочвае

А. і Б. Чарняўскія каля дошкі, прысвечанай Г. Дмахоўскаму

месціцаў паважаць сваю гісторыю. Загадчыца клуба ў Забалотці (на якім і ўсталявалі шыльду) Людміла Белая падзякавала ўсім, хто далучыўся да высакароднай справы. Дырэктар Мёрскай школы мастацтваў Б. Чарняўскі апавядаў аб той адказнасці, якая выпала яго сыну, таксама скульптару, – рабіць шыльду такому знакамітаму земляку-скульптару.

Урачыста дошку з выявай Г. Дмахоўскага і памятным надпісам адкрылі Б. Чарняўскі, М. Баніфатава, былы вучань і старшыня клуба «Адраджэнне» А. Грыгор'еў, прысутныя ўсклалі кветкі. Пасля гэтага ахвочыя маглі паблудаць па сутарэннях сядзібы Дмахоўскіх, пабудаванай у 1742 годзе, пабачыць дуб-волат, пасаджаны біскупам Казімірам Дмахоўскім у сярэдзіне XIX ст.

Затым адбыўся пераезд у Дзісну. Па дарозе для гасцей гучаў расповед аб знакамітых

мясціцах Мёршчыны. На мітынг у Дзісне акрамя гасцей прысутнічалі школьнікі Дзісенскай СШ, грамадскасць, мясцовыя краязнаўцы. На ўрачыстасці вельмі пранікнёна пра земляка Яна Гушчу выказалася Таццяна Стальмачонак, свой верш прачытала метадыст аддзела адукацыі Святлана Захарэвіч. Старшыня Дзісенскага гарсавета Аляксандр Качан звярнуў увагу на значнае мерапрыемства для горада з яго багатай гісторыяй. Мясцовы краязнаўца Пётр Багоч спыніўся на неабходнасці ўшанавання іншых знакамітых землякоў. Мемарыяльную дошку, прысвечаную пісьменніку Я. Гушчу, адкрылі на доме, дзе ён нарадзіўся.

Вітаўт ЕРМАЛЁНАК,
настаўнік гісторыі
СШ № 3 г. Мёры
Фота
Галіны УРБАНОВІЧ
і Васілія МЯДЗЮХІ

в'ю з мясцовымі старажыламі, якія добра характарызуюць побыт вёскі ў міжваенны і пасляваенны перыяд. У раздзелах, датычных непасрэдна саміх могілак, прадстаўлены гістарычныя даведка, аналіз эпітафіяў і стана надмагільных помнікаў, спроба рэканструкцыі капліцы, што стаяла тут у 1930-х гг., і, нарэшце, сам каталог пахаванняў. У кнізе апісаныя 563 надмагільныя помнікі. Іх характарыстыка вельмі падрабязная: біяграфічныя дадзеныя, перапіс эпітафіі, стан самога надмагільнага каменя, фотаздымкі часткі пахаванняў і агульная карта могілак. Прычым на фота добра бачна, што надмагільныя камяні ўсе пастаўленыя, ачышчаныя і прамалываныя фарбай для лепшага прачытання. Вялікая праца!

Гэта, падаецца, пакуль што адзіная кніга-каталог у Беларусі, прысвечаная менавіта вясковым могілкам. За апошнія 15 гадоў у нашай краіне выходзілі даследаванні па буйных гарадскіх некропалях у Гродне, Мінску, але ніхто пакуль не браўся за такое грунтоўнае вывучэнне вясковых могілак, дзе са знакамітых асобаў ляжаць толькі 4 паўстанцы.

Будзем спадзявацца, што гэтае выданне ўсталое планку для такіх даследаванняў, а перыядычныя сустрэчы зацікаўленых (пра што было дамоўлена напрыканцы) будуць спрыяць пашырэнню кола беларускіх некрапалістаў.

Цітох АКУДОВІЧ

I загучалі старадаўнія органы

Упершыню ў музычнай сталіцы Паазер'я 19 – 20 кастрычніка адбыўся фестываль «Гучаць старадаўнія органы Пастаўшчыны», які стаў не толькі важнай, але і адметнай культурнай падзеяй, новым праектам па адраджэнні багатай музычнай спадчыны Беларусі. Для яго рэалізацыі гэты рэгіён мае ўсе падставы: і даўнія музычна-культурныя традыцыі, і адпаведную матэрыяльна-тэхнічную базу, і зацікаўленых арганізатараў. Можна таму і рыхтаваўся фестываль хутка і з добрым настроем, з чакаемым поспехам.

Гэдня ў Беларусі налічваецца каля ста арганаў, якія, у большасці сваёй, усталяваныя ў каталіцкіх касцёлах, а касцёлы па сваёй сутнасці здаўна былі і застаюцца не толькі духоўнымі, але і грамадска-культурнымі цэнтрамі. Пастаўскі раён і ў гэтым сэнсе застаецца ўнікальным – у добрым стане захаваныя ажно чатыры старадаўнія органы, старэйшаму з якіх, што ў касцёле Святога Тадэвуша ў Лучаі, ужо больш за два стагоддзі. Дзякуючы міжнароднаму фестывалю народнай музыкі «Звіняць цымбалы і гармонік» Пастаўскі касцёл Беззаганнага Зачацця Найсвяцейшай Панны Марыі і Святога Андрэя Падуанскага стаў пастаяннай выдатнай пляцоўкай для класічных канцэртаў, на якой ужо выступалі лепшыя прафесійныя і аматарскія калектывы з Беларусі і іншых краінаў.

Словы ўдзячнасці неабходна выказаць і ксяндзам-пробашчам касцёлаў, якія дбаюць аб арганах, спрыяюць захаванню іх у працоўным стане. Як сказаў у час канцэрта пробашч Камайскага касцёла Яцэк Гутман, «*арган – гэта жывы арганізм, з ім можна размаўляць, яго трэба штодзённа даглядаць*».... А ксёндз-пробашч Пастаўскага касцёла Андрэй Возняк з паўслова падтрымаў ідэю фестывалю, стаў яго актыўным і дасведчаным арганізатарам.

У мястэчку Камаі нарадзіўся, быў ахрышчаны і пачаў музыцыраваць на аргане мясцовага касцёла Святога Яна Прадвесніка Браніслаў Руткоўскі – будучы вядомы беларуска-польскі арганіст і кампазітар XX стагоддзя, пра-

фесар, музычны крытык і арганізатар міжнародных фестываляў арганнай музыкі ў Польшчы і Германіі.

У рамках фестывалю ў чатырох касцёлах у Паставах, Камаях, Лынтупах і Лучаі адбылося 5 арганых канцэртаў, у якіх прынялі ўдзел лепшыя беларускія арганісты – народны артыст Беларусі, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі, прафесар Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі, лаўрэат міжнародных конкурсаў Ігар Алоўнікаў і яго вучаніца, лаўрэат міжнародных конкурсаў, выкладчыца Мінскага дзяржаўнага каледжа мастацтваў Кацярына Мікалаева, лаўрэаты міжнародных конкурсаў саліст Белдзяржфілармоніі Канстанцін Шараў і салістка канцэртнай залы «Сафійскі сабор» у Полацку Ксенія Пагарэлая. Кожнае выступленне слухачамі ўспрымалася з непрытоенай увагай і вялікім задавальненнем. Да выканаўцаў пасля канцэртаў падыходзілі слухачы, уручалі кветкі і падарункі. Сярод ганаровых гасцей фестывалю былі прэлат, прадстаўнік Рыма Дон Карнэліа, ксёндз-магістр і кандыдат гістарычных навук, пробашч касцёла Святых Сымона і Алены ў Мінску Уладзіслаў Завальнюк, дыпламат і былы старшыня Нацыянальнай камісіі Рэспублікі Беларусь па справах ЮНЕСКА Уладзімір Шчасны.

Фестываль не змог бы адбыцца без зацікаўленай падтрымкі з боку мясцовых уладаў і работнікаў культуры. Намеснік старшыні Пастаўскага райвыканкама Юрый Кісялёў стаў яго сапраўдным апекуном.

І арганізатарамі, і ўдзельнікамі, і мясцовымі жыхарамі неаднаразова выказваліся прапановы зрабіць фестываль пастаянным, запрашаць для ўдзелу ў ім і замежных выканаўцаў. Зацікаўленыя адносіны кіраўніцтва раёна і каталіцкага духавенства, напэўна, дазваляць стаць фестывалю традыцыйным, які не толькі пашырыць палітру культурных імпрэзаў, але і будзе яшчэ адным брэндам Пастаўшчыны, што паспрыяе развіццю культурна-гістарычнага турызму ў рэгіёне.

Плануецца, што фестываль стане пачаткам рэалізацыі праграмы адраджэння старадаўніх арганаў у Беларусі. Зацікаўленую падтрымку гэтага праекта выказалі Мітрапаліт Мінска-Магілёўскі арцыбіскуп Тадэвуш Кандрусевіч, кіраўніцтва Беларускай дзяржаўнай філармоніі і Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі, а таксама Польскага Інстытута ў Мінску. Правадзенне фестывалю ў розных рэгіёнах краіны паспрыяе захаванню саміх арганаў і збору фінансавых сродкаў на іх рэстаўрацыю. Галоўнае, каб гэтая праца праводзілася з удзелам спецыялістаў, з прыцягненнем, пры неабходнасці, і замежных экспертаў. Старадаўнія і ўнікальныя органы ў бліжэйшай перспектыве могуць быць уключаныя ў спіс гісторыка-культурнай спадчыны, стаць сапраўднымі музейнымі каштоўнасцямі.

Наўнасць і рэгулярнае выкарыстанне арганаў паспрыяе фармаванню канцэртных залаў у касцёлах для прэзентацыі і папулярнасці класічнага музычнага мастацтва, падштурхне да пашырэння падрыхтоўкі беларускіх музыкантаў-арганістаў. Упэўнены, што гэтая праграма стане адной з прыярытэтных і для Беларускага фонду культуры.

*Тадэуш СТРУЖЭЦКІ,
аўтар праекта,
адзін з арганізатараў
фестывалю,
сябра Выканкама
ГА «Беларускі фонд культуры»*

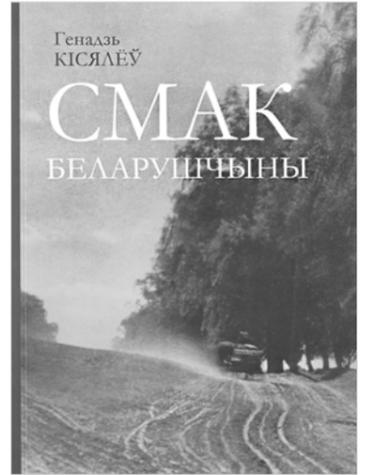
Спрасаваны досвед пакаленняў

У мінскім выдавецтве «Лімарыус» выйшла кніга Генадзя Кісялёва «Смак Беларускай культуры». Выданне складаецца з двух зборнікаў артыкулаў вядомага літаратуразнаўцы і гісторыка. Калі з першым – «Радаводнае дрэва» – чытачы маглі пазнаёміцца яшчэ ў 1994 годзе, то другі зборнік – «Смак Беларускай культуры» – быў складзены Г. Кісялёвым на пачатку 2000-х гадоў і дагэтуль не друкаваўся.

Г. Кісялёў нарадзіўся не ў Беларусі. Яго бацька, рускі з паходжання, амаль усё жыццё праслужыў у органах дзяржбясспекі. На захапленне беларускай гісторыяй паўплывалі карані маці-віцяблянкі і вучоба ў віцебскай сярэдняй школе. Скончыўшы Маскоўскі гісторыка-архіўны інстытут, Г. Кісялёў быў накіраваны ў Літоўскую ССР. На працягу адзінаццаці гадоў ён працаваў у Дзяржаўным гістарычным архіве Літвы. Віленская атмасфера ды яе гістарычныя скарбы, пэўна, нанеслі адбітак на будучыя навуковыя пошукі нашага гісторыка. Г. Кісялёў адным з першых у савецкай гістарыяграфіі робіць акцэнт на нацыянальным характары паўстання 1863 г.

У «Радаводным дрэве» Г. Кісялёў сцвярджае, што праца сучаснага гісторыка і ёсць генеалогія, толькі тут аб'ектам выступае не шляхецкі род, а этнас: «*у трывалага дрэва гісторыі ёсць магутныя галіны, ёсць проста лісце. Усе разам яны ствараюць крону. Чым пышнейшая яна, тым багацейшы на духоўныя здабыткі народ*».

Адна з наймагутнейшых галінаў беларускага дрэва – XIX стагоддзе – любімы перыяд Г. Кісялёва. Час нацыянальна-вызваленчага паўстання ды запачаткавання беларускай ідэі. У кнізе перад намі паўстаюць асобы тых часоў, бацькі, ад якіх пісаўся наш найноўшы род: Кастусь Каліноўскі, Валер Урублеўскі, Вінцэнт Дунін-Марцінкевіч, Францішак Багушэвіч. Дзякуючы ґрунтоўным росшукам і багатаму таленту, аўтар стварае надзіва жывыя вобразы славных гістарычных асобаў. Ён вядзе нас далей па шурпатай, поўнай супярэчнасцяў, нястачаў і здабыткаў галіне ажно да Нашаніўскай Пары (пазначым яе вялікімі літарамі, як зрабіў гэта Г. Кісялёў, бо гэта адначасова кульмінацыя ягоных росшукаў ды ўвасабленне ідэяў і летуценняў тых, пра каго ідзе размова ў кнізе). Месца апошняга героя зойме Вацлаў Ластоўскі. Тут дрэва радаводу пярэйдзе ўжо да іншых гісторыкаў.

Другая частка кнігі – «Смак беларускай культуры. Мае раскопкі-кверэндзы» – аповед менавіта пра пошук: «*Тут пачуваюся найбольш упэўнена. Калі раскажваю пра шлях да знаходкі, адчуваю, як мае ветразі напаўняюцца спрыяльным спадарожным ветрам*». Мы разам з навукоўцам вандруем праз мільёны архіўных справаў і дакументаў, «*нібы спрасаванаму, сканцэнтраванаму досведу пакаленняў*», па «*блоках ячэйках нацыянальнай памяці*».

Прыкладам, зазірнем у дзённік маладога рэвалюцыянера-летуценніка Леапольда Кульчыцкага, які замышляе з сябрам узарваць царскі палац «*з усёй імператарскай фаміліяй*». У яго запісах знаходзім частку беларускай паэмы «*Плывуць вятры...*». Твор гэты не скончаны, нідзе дагэтуль не друкаваны і ананісны. Пісалася паэма пад уражаннем ад расстрэлу мірнай дэманстрацыі ў Варшаве (красавік 1861 года). Некалькі зачэпак натхняюць гісторыка на далейшыя пошукі, і мы дазнаемся, каму належыць аўтарства. Так і блукае Г. Кісялёў ад аднаго артэфакта да іншага, разгадваючы таямніцу за таямніцай і водзячы па калідорах «*нацыянальнай памяці*» заблукалага чытача.

Архіўныя раследаванні Г. Кісялёва – вельмі захапляльнае чытванне. Апантанасць і радасць ад адкрыццяў аўтара праз нейкі час перадаецца і чытачу. Талент апавядальніка, учэпісты погляд гісторыка – кніга забірае ўвагу, нібы гістарычны роман. А забавоны, быццам у архівах сумная праца, адразу растуе.

Уладзімір Арлоў у прадмове да гэтай кнігі адзначае вялікую актуальнасць ґрунтоўных даследаванняў Г. Кісялёва. На ягоную думку, «Смак Беларускай культуры» будзе адным з найбольш важкіх адказаў сучасным ідэолагам-западнарусам, якія дагаварыліся сёння да таго, што Каліноўскі з прыхільнікамі «ненавідзілі беларускі народ».

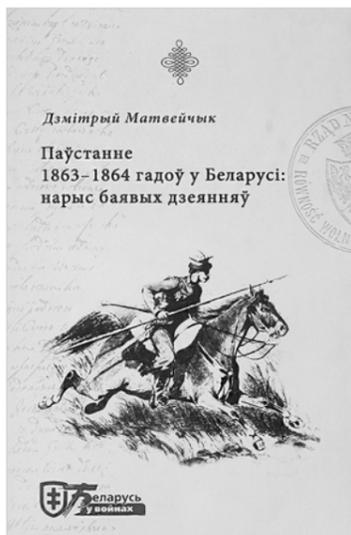
Ігар МЫСЛІВЕЦ

1863—1864 гады: не толькі Каліноўскі

Сёлета, калі асабліва шмат увагі надаецца ўшанаванню падзеяў паўстання 1863–1864 гадоў, было сказанае яшчэ адно важнае слова, датычнае таго часу. Ці шмат мы ведаем пра падзеі стапяцідзесяцігадовай даўнасці? Напэўна, сцвярдзальна на гэтае пытанне адкажа толькі прафесійны гісторык. А ў кагосьці веды абмяжоўваюцца завучанымі са школьных часоў звесткамі пра Кастуся Каліноўскага, «Мужыцкую праўду» ды бессмяротнае «Не народ зроблены для ўраду, а ўрад для народу». Але ж

паўстанне – гэта не толькі Каліноўскі. Гэтае «не толькі» і сабраў ды сістэматызаваў Дзмітрый Матвейчык у кнізе «Паўстанне 1863–1864 гадоў у Беларусі: нарыс баявых дзеянняў», што выйшла ў серыі «Беларусь у войнах» выдавецтва «Медысонт».

Яшчэ ва ўступе аўтар заўважае, што кніга была напісаная хутчэй не для гісторыкаў, а для тых, хто цікавіцца гісторыяй. Таксама ён адзначае, што падзеі таго часу даследаваліся не адным дзясяткам навукоўцаў – і даследаваліся досыць глыбока. Мэта ж вышэйзгаданай кнігі – не прааналізаваць тое, што адбывалася паўтара стагоддзя таму, а сабраць у адным выданні звесткі пра найважнейшыя падзеі паўстання ды пра людзей, якія адыгралі важную ролю ў іх развіцці. Дарэчы, менавіта на асобаў звяртае Д. Матвейчык асаблівую ўвагу – Ян Козел-Паклеўскі, Казімір Нарбут, Валеры Урублеўскі ды іншыя сведкі ды ўдзельнікі тых падзеяў паўстаюць на старонках кнігі.

Але за імкненнем аўтара падагульніць раней вядомае ды даць шырокія звесткі пра паўстанне не стаіць прасты пераказ вядомых фактаў. Нават калі звярнуць увагу на ілюстрацыі – гэта выявы з французскага што-тыднёвіка «Le Monde illustre» ды іншых французскіх і нямецкіх выданняў, змешчаныя ў кнізе малюнкi, гравюры, карціны, копіі дакументаў, карты... Як на маю думку, калі кнігу па гісторыі можна не толькі чытаць, але і глядзець, гэта кажа выключна на яе карысць. Пра гэта ж сведчыць і спіс крыніцаў, якімі карыстаўся аўтар, – іх колькасць для кнігі аб'ёмам крыху больш за сотню старонак сапраўды ўражае.

У заключэнні Д. Матвейчык піша, што ён наўмысна не рабіў па выніках кнігі ніякіх высноваў ды абагульненняў, таму што для гэтага патрэбныя больш глыбокія даследаванні. Несумненна, яны яшчэ будуць. Але, відаць, меў рацыю аўтар, бо нішто не замінае чытачам зрабіць пэўныя высновы самастойна. Больш за тое – ці не ў гэтым палягае асабліва прывабнасць кнігі – у магчымасці перажыць дзякуючы старанням аўтара падзеі паўстання разам з яго ўдзельнікамі? І праз гэта прыйсці да сваіх асабістых вынікаў, якія ўжо не забудуцца, не сатруцца з памяці, як нешта навязанае. Чытачы будуць мець магчымасць даведацца пра сітуацыю, якая склалася напярэдадні паўстання на беларускіх землях, і – нездарма выданне называецца «нарысам баявых дзеянняў» – пра падзеі ў кожнай з губерняў. Разам з аўтарам яны прасочаць ход паўстання ад пачатку да самага яго заканчэння – да ссылак на катаргу, да расстрэлаў і шыбеніцаў.

Кніга «Паўстанне 1863–1864 гадоў у Беларусі: нарыс баявых дзеянняў» у пэўным сэнсе нагадвае, што не ўсё яшчэ сказанае пра падзеі таго часу. Але разам з тым яна стала яшчэ адным радком у гістарычным летапісе, яшчэ адным словам, сказаным гучна, дакладна і цікава.

Прэзентацыя кнігі, зладжаная сумесна з Польшкім Інстытутам у Мінску, адбылася 28 кастрычніка ў Цэнтральнай навуковай бібліятэцы імя Якуба Коласа НАН Беларусі. Да імпрэзы была падрыхтаваная выстаўка «Гістарыяграфічны вобраз паўстання 1863–1864 гг.», дзе прадстаўленыя каля ста друкаваных і рукапісных дакументаў XIX–XX стагоддзяў.

Ніна КАЗЛЕНА

Чатыры дарогі, чатыры лёсы

У Прэзідэнцкай бібліятэцы Рэспублікі Беларусь у мінулым месяцы прайшла выстаўка з фондаў аддзела старадрукаваных і рэдкіх выданняў «Кніга. Асоба. Час...». Экспазіцыя аб'яднала імёны асобаў, юбілеі якіх знамянальныя для нашай краіны: 140-годдзе **Івана Замойца**, літаратуразнаўцы, пісьменніка, палітычнага дзеяча, акадэміка Акадэміі навук Беларусі; 135-годдзе **Уладзіміра Пічэты**, гісторыка, акадэміка Акадэміі навук Беларусі, акадэміка Акадэміі навук СССР, першага рэктара БДУ; 130-годдзе **Вацлава Ластоўскага**, гісторыка, пісьменніка, палітычнага дзеяча, акадэміка Акадэміі навук Беларусі; 130-годдзе **Язэпа Лёсіка**, мовазнаўцы, педагога, палітычнага і грамадскага дзеяча, акадэміка Акадэміі навук Беларусі. Спадчына навукоўцаў з'яўляецца неад'емнаю часткай нацыянальнага здабытку нашага народа, а таксама ўвайшла ў скарбонку сусветнай гісторыі і культуры. Рэтраспектыва экспазіцыі

дае магчымасць не толькі адзначыць вялікі ўклад вядомых дзеячаў у гісторыю краіны, яна дапамагае асэнсаваць уплыў асобы на развіццё навукі, грамадства, дзяржавы.

Многія прадстаўленыя на выставе выданні выйшлі пры жыцці аўтараў. Даследаванні па гісторыі, літаратуразнаўстве, мовазнаўстве датуецца 1920–1930-і гадамі. Працы І. Замойца, У. Пічэты, В. Ластоўскага, Я. Лёсіка прыцягваюць увагу не толькі даследчыкаў і навукоўцаў, аб чым сведчаць перавыданыя кнігі аўтараў. «Гісторыя беларускай (крыўскай) кнігі» (Коўна, 1926), дзе В. Ластоўскі зрабіў агляд беларускага пісьменства ад канца Х да XVIII ст. уключна, выйшла факсімільна ў 2012 г. (Мінск). Арыгінал гэтага выдання, а таксама іншыя працы аўтараў, што адлюстроўваюць жыццё беларускай навукі і грамадства ў 1920–1930-я, дэманстраваліся на выстаўцы.

Святлана ПАЎЛАВІЦКАЯ

Учора і сёння крыніцазнаўства

39 па 11 кастрычніка ў Беларускім дзяржаўным універсітэце і Віцебскім дзяржаўным універсітэце імя П.М. Машэрава адбылася міжнародная навукова-практычная канферэнцыя «Актуальныя праблемы крыніцазнаўства», прысвечаная 135-годдзю з дня нараджэння гісторыка і крыніцазнаўцы, першага рэктара БДУ, акадэміка Уладзіміра Пічэты. Арганізатарамі мерапрыемства выступілі названыя вышэй навукальныя ўстановы, а таксама Інстытут гісторыі Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі і Рэспубліканскі інстытут

дня нараджэння акадэміка У. Пічэты. А ўрачыстае адкрыццё і пленарнае пасяджэнне канферэнцыі, на якім прысутнічалі выступоўцы, а таксама выкладчыкі і студэнты з розных факультэтаў, адбылося 10 кастрычніка ў ВДУ імя П.М. Машэрава.

3 прывітальным словам да прысутных звярнуліся прэрэктар па навуковай працы ВДУ імя П.М. Машэрава, прафесар І. Прышчэпа і дырэктар Інстытута гісторыі НАН Беларусі дацэнт В. Даніловіч. Апошні падарыў бібліятэцы ВДУ падборку кніг на гістарычную тэматыку. Былі

групы мужчынскага народнага хору студэнтаў і выкладчыкаў ВДУ (кіраўнік Т. Оруп). Пасля прагучалі пленарныя даклады, якія выклікалі пытанні прысутных і нават дыскусіі. Многія выступленні суправаджаліся прэзентацыямі, што значна паляпшала іх успрыманне.

У аўдыторыі, дзе праводзілася пасяджэнне, была арганізаваная выстаўка навуковых працаў выкладчыкаў гістарычнага факультэта ВДУ, а таксама выданняў гістарычных крыніцаў і крыніцазнаўчых даследаванняў. На ёй можна было ўбачыць зборнік матэрыялаў канферэнцыі, выданыя да пачатку мерапрыемства.

Пасля перапынку працягнулася праца па секцыях. Навуковыя даследаванні, прэзентаваныя на форуме, закраналі праблемы тэорыі і методыкі крыніцазнаўства, былі прысвечаныя аналізу разнастайных гістарычных крыніцаў. У шэрагу дакладаў разглядаліся крыніцы па мясцовай гісторыі.

Удзельнікі канферэнцыі мелі магчымасць пазнаёміцца з фондам рэдкіх кніг навуковай бібліятэкі ВДУ, наведаць выставачную залу і музей дэкаратыўна-ўжыткавага мастацтва мастацка-графічнага факультэта. На наступны дзень адбылася экскурсія ў Музей-сядзібу І. Рэпіна «Здраўнёва».

Падобная канферэнцыя праводзілася на базе ВДУ імя П.М. Машэрава ўжо другі раз. Магчыма, мы назіраем узнікненне добрай традыцыі.

Танна ЦІХАЧОВА,
студэнтка ВДУ
імя П.М. Машэрава

В. Даніловіч (злева)

вышэйшай школы. У канферэнцыі прынялі ўдзел даследчыкі з Беларусі, Расіі, Украіны і Латвіі.

Першы дзень навуковага форума прайшоў у Мінску, на гістарычным факультэце БДУ, дзе адбылося пасяджэнне, прысвечанае 135-годдзю з

зачытання вітанні ад дэкана гістарычнага факультэта БДУ, загадчыка кафедры крыніцазнаўства С. Ходзіна. Урачыстая частка завяршылася невялічкім выступленнем фальклорнага калектыву «Вясёлка» (кіраўнік Ю. Сусед-Вілічынская) і вакальнай

Гісторыя мастацтва праз біяграфію

Паўлу Масленікаву, вядомаму мастаку, мастацтвазнаўцу і грамадскаму дзеячу, прысвяціла кнігу «Портрет художника в зеркале времени» яго дачка Вера Пракапцова.

Павел Васільевіч, безумоўна, заслужыў, каб аб яго жыцці была складзеная такая аб'ёмная кніга (300 старонак). Людзі майго пакалення ведалі яго як мастака, уганраванага многімі званнямі: народны мастак Беларусі, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі БССР, навуковец. Яго дзейнасць як і мастака, і грамадзяніна заўсёды была прысвечаная стварэнню нацыянальнай тэатральнай культуры, нацыянальнай адукацыі і навукі ў галіне мастацтва, развіццю нацыянальнага жывапісу.

Але Вера Паўлаўна скіравала сваю кнігу ў іншае рэчышча, я б яго назваў краязнаўчым. Зацікаўленымі

вачыма глядзела дачушка Паўла Васільевіча на свет свайго бацькі і адсочвала такія дэталі яго жыцця, якія, аб'яднаныя ў кнізе, напоўніцу склалі масленікаўскі жыццяпіс. Час быў складаны, цяжкім было жыццё. У такіх умовах і выгартуваецца Асоба. А як гэта адбываецца, добра расказвае В. Пракапцова на прыкладзе аднаго з паслядоўных прыхільнікаў рэалістычнага мастацтва Беларусі П. Масленікава.

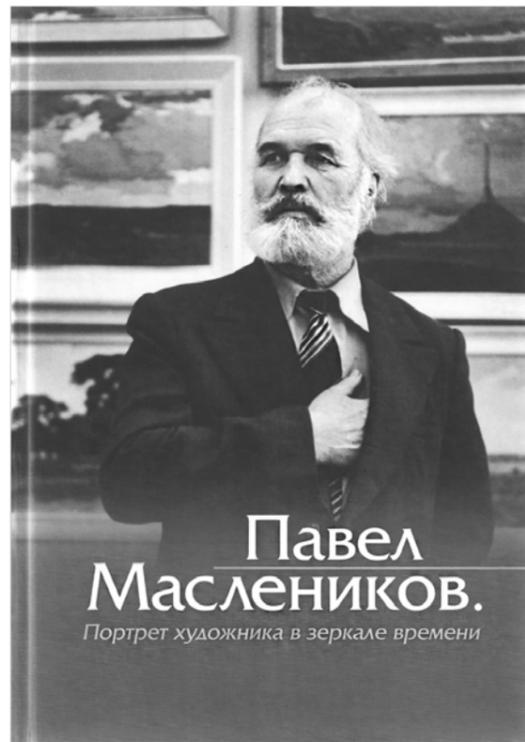
Я назваў кнігу краязнаўчай невыпадкова. Яна напоўненая гістарычнымі фотаздымкамі прадстаўнікоў роду Масленікавых, дакументамі з архіваў, якія раскрываюць перад чытачом постаць майстра жывапісу і, што вельмі важна, чалавека – ласкавага, але патрабавальнага сямейніка – мужа, бацькі, дзеда.

Яшчэ адна дэталі робіць кнігу В. Пракапцовай значнай з гістарыч-

нага і мастацтвазнаўчага погляду. Упершыню мы даведваемся пра рэдкія, часта раней невядомыя факты арганізацыі навучальных заняткаў у беларускіх мастацкіх вучылішчах 1920–1930-х гадоў, знаёмімся са сцэнаграфічнымі працэсамі, што адбываліся ў драматычным, оперным і балетным мастацтве 1950-х.

Фінансаванне выдання з Фонду Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь дазволіла аўтару бясплатна перадаць кнігі абласным і раённым бібліятэкам, навучальным установам, грамадскім арганізацыям Беларусі, а 300 асобнікаў яе перададзены ў Магілёўскі абласны мастацкі музей імя П.В. Масленікава.

Уладзімір
ГІЛЕП

Людзі заўсёды цікавяцца паходжаннем назваў сваіх населеных пунктаў. Пачынаецца гэта з дзяцінства. У школьнай праграме нават прадугледжанае сачыненне на адпаведную тэму. Вельмі часта ўсе версіі зводзяцца або да легенды, або да навуковых абгрунтаванняў. Назва «Круговічы» (вёска ў Ганцавіцкім раёне) – не выключэнне.

Існуе паданне, што ў 1569 г. пасяліўся ў гэтай мясцовасці польскі пан з 28 прыгоннымі, якіх прывёз з сабою. Дарэчы, цалкам верагодна, супадзенне з годам заключэння Люблінскай уніі (саюза ВКЛ і Польскага Каралеўства) не выпадковае, а самае непасрэднае: пасля збліжэння гэтых дзяржаваў сённяшнія беларускія землі сталі прывабнымі для польскіх перасяленцаў. Аднак, таксама трэба мець на ўвазе, што да XIX ст. галоўным зводам законаў княства Статутам у трэцяй яго рэдакцыі (1588 г.) было забаронена валоданне зямель ВКЛ замежнымі грамадзянамі, няхай сабе і з саюзнай Польскай Кароны, з якою ВКЛ стварыла канфедэрацыю (раздзел трэці, артыкул 12). А вось культурная асіміляцыя палшчызнаў ужо тады пачалася, асабліва сярод шляхецкага саслоўя (яшчэ з часоў Крэўскай уніі 1385 г.). Таму магчыма, што той нібыта польскі пан з'яўляўся ўсяго толькі католікам паводле веравызнання, але ліцьвінам (беларусам) паводле этнічнай прыналежнасці. Рукамі прыгонных хутка быў пабудаваны панскі маёнтак. Неўзабаве вакол яго на круглай паляне ўтварылася невялікая вёсачка, якую засялілі прыгонныя. Легенда сцвярджае, што менавіта ад гэтай паляны (а дакладней ад слова «круг») і ўтварылася першапачатковая назва вёскі – Круговічы. Не выключаю, аднак, што той пан з'яўляўся сапраўды шляхецкім прадстаўніком польскага паходжання і паспеў завалодаць зямлёй у ВКЛ, заснаваўшы сядзібу і вёску, якраз да адпаведнай забароны Статутам 1588 г.

Выглядае легенда даволі праўдападобна. Тым больш, што сапраўды значная частка палескіх вёсак назвамі звязаная з лясамі. Выкладчык БДПУ С. Паўлянковіч прыводзіць прыклад магчымай назвы вёскі, якую па кругу абступалі

лясы, як Кругавік (Кругавічка). Аднак легенда прынцыпова не ставіцца да іншай інфармацыяй – навуковага характару.

Самае галоўнае, што на сённяшні дзень устаноўленае існаванне вёскі Круговічы ў 1445 г.: дастаткова свежы «Вялікі гістарычны атлас Беларусі» (том 1, 2009) паведамляе, што першае ўпамінанне пра вёску фіксуецца якраз гэтым годам. Прычым, менавіта ў названай вышэй форме назвы. У трэцяй кнізе запісаў Літоўскай Метрыкі змешчаны дакумент «Воимъ Боже. То сут книги, кому королъ именья роздал». Паводле яго вялікі князь літоўскі Казімір (займаў трон Вялікага княства Літоўскага з 1440 па 1492 г.) прыпісаў да маёнтка прыгонных, паводле якіх «Пишчику девять ч(о)л(о)в(е)ков, у Круговичох пять: Сава, Еско, Пантелеи, Максимъ, Семень, а шостая удова...».

Такім чынам, як сведчаць гістарычныя дакументы, форма «Круговічы» першасная. З незразумелых прычынаў, а хутчэй з-за элементарнай чалавечай блытаніны, у сярэдзіне назвы на пэўны час з'явілася літатара «л», утварыўшы форму «Кругловічы». Такая форма сустракаецца на карце 1835 г. у кнізе «Ганцавічы. Традыцыі шчодрай зямлі / аўтар канцэпцыі і тэксту А.М. Сувораў; фотаздымкі: А.М. Сувораў [і інш.]. Брест: Паліграфіка, 2011» на стар. 34. Надпісы на ёй выкананы па-руску, але ў англійскай

транслітарацыі. Таму можна меркаваць пра расійскае паходжанне карты. Іншых гістарычных крыніцаў з падобнай памылкай у назве намі не выяўлена. Таму гэта і дазваляе казаць пра выпадковасць у напісанні наймення нашага населенага пункта. Увогуле, пры складанні картаў нашай мясцовасці расійскія картографы дапускалі шмат памылак адносна назваў вёсак.

канфесію; аднак існуе гіпотэза, быццам прыгонныя Ляхавічаў, мяркуючы па прозвішчах, мелі заходнеславянскае паходжанне, напрыклад, найбольш распаўсюджанае – Муха – неспарадычна сустракаецца ў Польшчы і Чэхіі, у Беларусі ж яго, мусіць, больш нідзе няма.

Вылучым гіпотэзу. Магчыма, якраз утварэнне вёскі Малыя Круговічы звязана з паданнем пра пасяленне пана з прывезенымі прыгоннымі. Якія аргументы? Супадае час – другая палова XVI ст. Супадае і геаграфія верагоднага паходжання прыезджых: паводле легенды, пан быў польскі са сваімі прыгоннымі, а Малыя Круговічы спярша называліся Ляхавічамі (як ужо было сказана, ад слова «лях» – паляк, дый прозвішчы «малосянцаў» розняцца ад прозвішчаў карэнных жыхароў Вялікіх Круговічаў, маючы пры гэтым пераклічку з заходнеславянскімі прозвішчамі). Да таго ж, сярод іх сустракаюцца родавыя мянушкі, якія маюць павязь з польскасцю. Як паведамляе краязнавец, колішні дырэктар Круговіцкай школы У.І. Муха, іхні род называлі Мазуровымі. Сустракаліся і іншыя жыхары Малых Круговічаў, якіх называлі па-вулічнаму прозвішчамі з каранем «мазур». А мазуры – гэта насельнікі аднаго польскага рэгіёна, што знаходзіцца прыкладна ў цэнтры краіны. Пэўна, нездарма ўзніклі тыя мянушкі, якія перадаваліся праз пакаленні.

Пасля нейкім чынам вёска змяніла назву на Малое Сяло (побач жа месцілася сяло значна большае). Цяжка сказаць, ці Малое Сяло мела царкву, гэты фактар канкрэтней патлумачыць бы паходжанне назвы, бо, як вядома, сялом пачыналі называць пры наяўнасці такой сакральнай пабудовы. Як можна лагічна меркаваць, у станаўленні сённяшніх назваў вёскі мелі ўзаемаўплыў: спярша Малое Сяло (пры страце адпачатковай назвы – Ляхавічы) «дапамагло» Круговічам стаць Вялікімі, а потым ужо пад іх уздзеяннем сама стала Круговічамі, але – адпаведна – Малымі. Як ужо вышэй сказана, рэшткі гэтых трансфармацыяў захоўваючыся ў памяці мясцовых жыхароў лёдзь не на генетычным узроўні, і дасюль не даюць трывала замацавацца афіцыйным назвам вёсак.

Анатоль КРУТАВЕЦ

Адкуль пайшлі Круговічы

Данута БІЧЭЛЬ

Дзяды

Як хмары вытрушчвалі зрэб'е,
ты громам з нябёс мне галёкаў.
Сустрэнемся, хлопча, на небе
сярод патаемных аблокаў.
Дзе скрыўджаных доля агніца,
дзе мовы іскрыцца вясёлка,
на покуце божым высока
пасядзем, дзядзькі і сястрыца.

На сойме спрадвечным,
на небе,
дзе хмарак засланы абрусы,
аб мове, нібыта аб хлебе,
сумовяцца ўсе беларусы.
Тут мусілі бавіцца пекна
сляпымі шчанятамі ў пельцы.
Хапіла зямлі нашай пекла
на роднай прасторнай
зямельцы.

Паўзуць крыжаносцы, татары.
Чужак у дрыгвятніку вязне.
Падасца – раз'едуцца хмары,

ды сонца блішчыць невыразне.
Серп месяца рэжа не гостры.
А жнеек угадваем рысы:
то нашы нязломныя сёстры –
Рагнеды, Адэлі, Ларысы.

Даволі нас праўдаю мучыць!
Даволі нам цемры абноскі!
Усходзяць настайнікі і вучань –
Скарына й Кастусь Каліноўскі.
Хто змушаны рана памерці
ў крывавых абдымках Аўгана,
жывым вырастае з кургана
балець у матуліным сэрцы.

Святочна раз'ясняцца золкі,
узыхуць зіхоткія зоркі.
Між іх нашы продкі – анёлкі,
птушыны іх шлях і высокі.
Вяртаюцца ў род свой дзяды
З упарта зашчымленым ротам,
каб мы засталіся народам
на роднай зямлі назаўжды.

Людміла РУБЛЕЎСКАЯ

1864

Ні ранішнім снезе ні следу –
дзівота!
Здаецца, ступіць –
быццам грэх сатварыць.
А чорны вярхнік
на шляху адзіноты
Па белым,
па сонечным полі імчыць.
Усё чысціней першароднай абнята.
Па грудзі каню –
шаргатлівы сумёт.
Да лесу спалохана
ціснуща хаты,
А ранак празрысты звініць,
быццам лёд.
З хацінак ніхто
не выходзіць за дзверы –
А раптам пакліча
ці знойдзе вярхнік?
Прададзеным цяжка ў свабоду паверыць,
Якую крывёй здабываюць для іх.
А хто здабывае?
З якой гэта ласкі?
Не, браце,
падмануць і тысячны раз.
Пра вымерлых волатаў
сумныя казкі
Больш блізкія,
больш дарагія для нас.
А лес набліжаецца.
Гурбы глыбеюць,
Глытаючы конніка разам з канём.
...Глухое рыданне:
«О Божа! Не вераць!»
Заціхла пад белым, як жах, дываном.

«Сумныя навіны», гравюра Артура Гротгера
з цыкла «Палонія» (1863 г.)

Апошні генерал-пракурор царскай Расіі

Даведаўшыся, што бальшавікі рыхтуюць паўстанне для захопу ўлады, Часовы ўрад Расіі на чарговым пасяджэнні (кастрычнік 1917 года) заслухаў даклад яго кіраўніка Керанскага, дзе было прапанавана арыштаваць Леніна і яго папалчнікаў, каб пазбегнуць катастрофы. Амаль адразу пасля гэтага міністр юстыцыі, ён жа генерал-пракурор П. Малянтовіч, разаслаў органам улады і пракурорам на месцах тэлеграму наступнага зместу:

«Постановлением Петроградской следственной власти Ульянов-Ленин В.И. подлежит аресту в качестве обвиняемого по делу о вооружённом выступлении третьего-пятого июля в Петрограде, в виду сего поручаю Вам распорядиться о немедленном выполнении этого постановления, в случае появления названного лица в пределах вверенного вам округа. О последующем довести. Министр юстиции П.Н. Малянтович».

У той час Ленін быў на дзейна схаваны на канспіратыўнай кватэры ў Петраградзе і перад пачаткам перавароту, загрыміраваны і пераапануты, вольна прайшоў у штаб узброенага паўстання – Смольны інстытут. Што датычыцца далейшага лёсу нашага суайчынніка міністра юстыцыі і генерал-пракурора П. Малянтовіча, то ён толькі нядаўна стаў вядомы.

Павел Мікалаевіч нарадзіўся ў 1869 годзе ў Віцебску ў сям'і «личного дворянина». Ва ўзросце 18 гадоў паступіў на юрыдычны факультэт Маскоўскага ўніверсітэта, але закончыць вучобу не атрымалася. У 1889 годзе ён быў прыцягнуты да дазнання па справе распаўсюду часопіса «Самоуправление», а ў наступным годзе быў уцягнуты ў справу «О преступном сообществе», заведзеную Смаленскім жандарскім упраленнем, і правёў у турме тры месяцы. У 1891 годзе Малянтовіч быў выключаны з універсітэта, пасля чаго даслухоўваў курс юрыдычнага факультэта ўжо ў Дэрпцкім універсітэце, дзе і атрымаў дыплом у 1893 годзе. Даволі хутка ён стаў прысяжным паверанай акругі Маскоўскай судовай палаты.

П. Малянтовіч з юнацтва быў звязаны з рэвалюцыйным рухам і аказваў значныя паслугі сацыял-дэмакратычнай партыі (у асноўным бальшавікам. – В.А.), з-за чаго і апынуўся пад пастаянным наглядам паліцыі. Павел Мікалаевіч вельмі хутка стаў у шэраг лепшых прысяжных паве-

раных Масквы. Яго заўсёды аргументаваныя выступы даволі часта гучалі на працэсах першага Савета працоўных дэпутатаў, Носара-

П. Малянтовіч

Хрусталёва, Троцкага і іншых рэвалюцыйных дзеячаў. Ён абараняў сялянаў Харкаўскай і Палтаўскай губерняў, якія абвінавачваліся ў беспарадках, працоўных Гусь-Хрустальнага, фабрыкі Марозава, Бранскага, Каломенскага і Сормаўскага заводаў і, у прыватнасці, Пятра Заломава, будучага прататыпа Паўла Уласава ў рамане Горкага «Мать».

25 верасня 1917 года А. Керанскі прапанаваў П. Малянтовічу ўвайсці ў Часовы ўрад у якасці міністра юстыцыі і генерал-пракурора. Такім чынам, нашаму земляку наканавана было стаць апошнім, хто займаў у Расіі гэтую высокую пасаду перад кастрычніцкім пераваротам. Праз месяц «до основания» быў разбураны стары лад і знішчаны буржуазны суд і пракуратура. Напярэдні перавароту па прыказе А. Керанскага Малянтовіч падпісаў тэлеграму пра арышт Леніна, што пасля сыграла трагічную ролю ў яго жыцці. Хаця, ёсць звесткі, што ён сам жа і папярэдзіў Леніна пра небяспеку.

Разам з іншымі членамі Часовага ўрада 25 кастрычніка (7 лістапада) 1917 года П. Малянтовіч быў арыштаваны бальшавікамі і адпраўлены ў Петрапаўлаўскую крэпасць. Праз дзень яго і некаторых міністраў-сацыялістаў вызвалілі. Пасля гэтага Павел Мікалаевіч выйшаў з партыі меншавікоў, куды ўступіў напярэдадні свайго прызначэння міністрам, і пераехаў у Маскву, адкуль у жніўні 1918 года выправіўся ў Пяцігорск, а

пасля ў Екацярынадар, дзе жыў да верасня 1921 года.

Па выкліку наркамаў асветы і юстыцыі А. Луначарскага і Д. Курскага Малянтовіч вярнуўся ў Маскву, дзе служыў юрысконсультам у Вышэйшым савете народнай гаспадаркі. Неабходна адзначыць, што Павел Мікалаевіч быў адным са стваральнікаў саветскай адвакатуры, уваходзіў у яе кіраўнічыя органы, а таксама ўзначальваў Маскоўскую калегію абаронцаў.

У снежні 1930 года П. Малянтовіч быў арыштаваны органамі АДПУ. Пяць месяцаў ён правёў у няволі. Вялікую маральную падтрымку Паўлу Мікалаевічу аказаў у гэты перыяд Самуіл Маршак, які звярнуўся з заявай у ваенную пракуратуру СССР і даў вязню станоўчую характарыстыку, што, відаць, паспрыяла яго хуткаму вызваленню.

Пасля Павел Мікалаевіч працягваў займацца адвакацкай практыкай да чарговага арышту – 1 лістапада 1937 года. На гэты раз яму было прад'яўленае абвінавачванне ў контррэвалюцыйнай дзейнасці. П. Малянтовіч вінаватым сябе не прызнаў і трымаўся на следстве і ў судзе з выключным гонарам і мужнасцю. 21 студзеня 1940 года ваенная калегія Вярхоўнага Суда СССР прыгаварыла яго да смяротнага пакарання. Прысуд выканалі на наступны дзень.

П. Малянтовіч быў жанаты, меў сыноў Мікалая, які жыў у эміграцыі, Уладзіміра і Георгія, якія, як і бацька, былі расстраляныя, а таксама – дачку Галлі. Цяпер П. Малянтовіч і яго сыны цалкам рэабілітаваныя.

Вячаслаў АФАНАСЬЕЎ

Паштоўка 1917 г.

Рэспубліканская мастацкая галерэя Беларускага саюза мастакоў запрасіла аматараў выяўленчага мастацтва на вялікі восеньскі вернісаж. 17 кастрычніка ў Палацы мастацтва былі прэзентаваныя выстаўкі жывапісу пляці сяброў Беларускага саюза мастакоў і вынікаў працы XI Міжнароднага пленэра на кераміцы «Арт-Жыжаль».

Пачэсная місія адкрыцця збору твораў майстроў жывапісу і керамікі дасталася выстаўцы калектыву аўтараў «Кола агню», якую прадставіў нязменны кіраўнік пленэра Валерый Калтыгін.

Пленэр, што традыцыйна ладзіцца ў Бабруйскім раёне на беразе Бярэзіны, і сёлета сабраў 23 удзельнікі з Беларусі, Латвіі, Украіны, Малдовы і Расіі. Керамісты працягвалі распрацоўку прапанаванай некалькі гадоў таму тэмы

«Вогненная скульптура», В. Калтыгін

Вялікі кастрычніцкі вернісаж

«Скульптура ў прасторы інтэр'еру». Для выстаўкі былі адабраныя творы, падараваныя аўтарамі Бабруйска для аздаблення інтэр'ераў, фонду Бабруйскага мастацкага музея і ўласных збораў мастакоў. Цэнтральнае месца ў экспазіцыі адведзенае паўтараметровай «Вогненнай скульптуры» В. Калтыгіна, стварэнне якой адкрыла новую старонку беларускай мастацкай керамікі і стала чарговым дасягненнем беларускіх керамістаў. Распрацоўка тэхналогіі яе выбару дазволіць ператварыць працэс абпалу ў інтэрактыўнае вогненнае шоу. Трэба адзначыць, што ўзровень вынікаў пленэраў з кожным годам узнімаецца. Амаль кожны твор можна аднесці да ўзораў майстэрства керамікі.

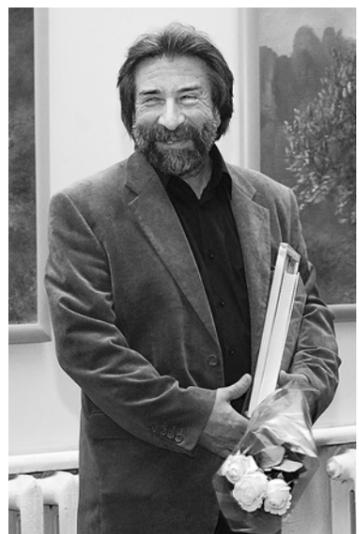
З «Кола агню» ўдзельнікі вернісажу перанеслі ў «Кола часу» Алесь Сушы, вядомага мастака-манументаліста ў тэхніцы мазаікі, сграфіта і ляўкасу, праца якога, дарчыца, была адзначаная летась прэміяй Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь «За духоўнае адраджэнне». На юбілейнай выстаўцы, прымеркаванай да 50-годдзя мастака, ён прадставіў творы ўлюбёнага станковага жывапісу ў жанрах пейзажу, нацюрморту і фігуратыўнай кампазіцыі. У экспазіцыю ўвайшлі чатыры дзясяткі працаў, выкананых у апошнія гады. Адметнасцю творчасці А. Сушы з'яўляецца адлюстраванне гісторыі

роднага краю, яго культурнай і духоўнай спадчыны. Скарбонка творчых вынікаў шматлікіх краязнаўчых пленэрных вандровак штогод папаўняецца новымі працамі.

Выстаўка «Срэбра пачуццяў» Анатоля і Алены Бараноўскіх і Віталія Герасімава аб'яднала аўтараў, лёсавызначальнай для якіх з'явілася лічба «7». Акрамя таго, што прысутнічае яна ў даце адкрыцця выстаўкі, ёсць яна і ў датах народзінаў мастакоў.

Арганізатары зазначаюць, што ідэяй выстаўкі з'яўляецца спроба змяшаць у адным кактэйлі рэчаіснае з містычным, адценні настрою са святлом срэбра, сноў і фантазіяў, адлюстраваных праз аўтарскую мастацкую прызму. Сапраўды, вызначаны мастакамі мэты можна лічыць дасягнутымі. Адметнае святло срэбра колеравай палітры пра-

цаў прафесара, акадэміка жывапісу Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў, народна-

А. Гомануй

Кар. наш Фота Наталі КУПРЭВІЧ

га мастака Беларусі А. Бараноўскага, удасканаленага ў сваёй адметнай манеры ў творах яго дачкі Алены, дапоўненае сюжэтам, увасобленамі на палотнах і малюнках В. Герасімава.

З творчай справаздачай 60-гадовага юбіляра, сябра секцыі творчага дызайну, графіка Леаніда Гоманава глядачы пазнаёміліся на выстаўцы «Спатканне». Творчая натура мастака вельмі рознабаковая. Добра вядомы плакатыст, кніжны графік, партрэтчыст, востры на слова і вобраз здзівіў прыхільнікаў яго творчасці чарговай гранню свайго таленту. У юбілейную экспазіцыю ўвайшлі жывапісныя краявіды з калекцыі Магілёўскага абласнога мастацкага музея імя П.В. Масленікава, а таксама са збору аўтара з творчых паездак па Расіі і Беларусі, створаныя ў 2009–2013 гг. Творчую працу Л. Гоманаў спалучае з вялікай грамадскай і дабрачыннай дзейнасцю. З 2005 г. ён – старшыня журы штогадовага Міжнароднага конкурсу жывапісу і графікі «На сваёй зямлі». У 2006-м на Кангрэсе кіраўнікоў гарадоў (Масква) узнагароджаны Міжнародным дабрачынным фондам «Мецематы стагоддзя» медалімі «Дабрадзей» і «У імя жыцця на Зямлі» за высакароднасць думак і справаў. Сярод іншых на адкрыцці выстаўкі мастака павіншавалі намеснік кіраўніка культурнага расійскага цэнтра ў Беларусі (ён уручыў мастаку пільмо-падзяку за ўнёсак у беларуска-расійскія культурна-гуманітарныя сувязі) і намеснік дырэктара фонду «Памяць Афгана», які падзякаваў за супрацоўніцтва і дапамогу ў афармленні музея Героя Савецкага Саюза Мікалая Чэпіка.

Развіццё краязнаўчага руху ў БССР

Бібліятэчна-бібліяграфічнае краязнаўства

Кароткачасовы, але высокі ўздым краязнаўчай дзейнасці быў магчымы дзякуючы і такому элементу, як належнае бібліятэчна-бібліяграфічнае забеспячэнне. ЦБК распаўсюджвала сярод краязнаўцаў неабходную метадычную і навуковую літаратуру. У першыя гады існавання краязнаўчых таварыстваў для іх былі выпісаныя невялікія бібліятэчкі краязнаўчай літаратуры. Часопіс «Наш край» да 1927 г. рассылаўся бясплатна ўсім краязнаўчым арганізацыям. Створаныя ў міжваенны час бібліятэкі розных тыпаў і відаў на чале з Дзяржаўнай бібліятэкай БССР (ДБ БССР) актыўна выкарыстоўваліся краязнаўцамі. Са свайго боку, многія работнікі хатаўчытальняў і бібліятэк уключыліся ў краязнаўчую працу, удзельнічалі ў

зборы слоўнага матэрыялу і ў іншых справах. Асабліва важнае значэнне мела звяртанне бібліятэкараў да вывучэння ролі бібліятэкі ў краязнаўчай працы. Гэтая тэма разглядалася ў бібліятэчных аб'яднаннях, якія здзяйснялі метадычную дапамогу бібліятэкам. Так, Віцебскае бібліятэчнае аб'яднанне ўжо ў 1924 г. паставіла задачу вывучыць тэму «Бібліятэкар і краязнаўства». Але звестак аб краязнаўчай працы бібліятэкаў няшмат у параўнанні з дзейнасцю па інфармацыйным забеспячэнні найважнейшых у той час палітычнай прапаганды, сацыялістычнай перабудовы гаспадаркі і інш.

Асобае значэнне надавалася бібліяграфічнаму забеспячэнню краязнаўчых даследаванняў. Вывучаючы бібліяграфічную дзейнасць Інбелкульту, Т. Кузьміна адзначыла: «...амаль усе пастаянныя камісіі і секцыі, таварыствы, якія ўваходзілі ў яго склад, былі зарыентаваны не толькі на непасрэдна навуковую

працу згодна з профілем, але і на бібліяграфічную як неад'емную частку навуковых даследаванняў».

Бібліяграфічная камісія Інбелкульту, ДБ БССР і грамадскія краязнаўчыя арганізацыі галоўнай задачай лічылі бібліяграфаванне краязнаўчай і беларусазнаўчай літаратуры. У ДБ БССР стваралася «Цэнтральная краязнаўчая картатэка», дзе адлюстроўваліся публікацыі, якія выйшлі ў Беларусі, і беларусазнаўчая літаратура. Навукоўцы Інбелкульту праглядалі падрыхтаваныя бібліяграфічныя запісы, дапамагалі ў рэдагаванні структуры картатэкі, якая будавалася паводле «Універсальнай дзесятковай класіфікацыі». У 1926 г. у картатэцы было звыш 50 000 бібліяграфічных запісаў, а напярэдадні Вялікай Айчыннай вайны – 200 000. Копіі картак з апісаннямі краязнаўчай літаратуры перадаваліся ў бібліятэкі.

На аснове картатэкі Бібліяграфічнай камісіяй быў падрыхтаваны і апублікаваны ў часопісе «Наш край» у 1926 г. рэтраспектыўны паказальнік «Геаграфія Беларусі. Падарожжы», які садзейнічаў краязнаўчым даследаванням.

Некалькі рэтраспектыўных краязнаўчых бібліяграфічных дапаможнікаў, прысвечаных Віцебшчыне, Магілёўшчыне, Аршаншчыне, Мазыршчыне і Палаччыне, былі апублікаваныя ў часопісе «Наш край», у мясцовых краязнаўчых зборніках. У пільме ў ЦБК РСФСР ад 14.03.1928 г. паведамлялася і аб іншых бібліяграфічных праектах: падрыхтоўцы работнікамі ЦБК «бібліяграфіі беларускага краязнаўства», бібліягра-

фаванні літаратуры ў Магілёўскім і Віцебскім акруговых таварыствах краязнаўства і інш. Рэгіён Заходняй Беларусі таксама атрымаў адлюстраванне ў бягучых і рэтраспектыўных бібліяграфічных дапаможніках.

Бібліяграфічнае аснашчэнне шматлікіх краязнаўчых публікацыяў вучоных і аматараў, навуковых устаноў, ВНУ і краязнаўчых арганізацыяў сведчыць аб вялікай увазе да падгульнення дакументаваных ведаў па тэматыцы, ахопленай у тагачасным краязнаўстве, аб увядзенні ў навуковы зварот і ў сферу папулярызацыі краязнаўчых ведаў вялікага патоку дакументаў. Распаўсюджаныя ў публікацыях падрадкавыя бібліяграфічныя спасылкі, прыартыкулярныя і прыкніжныя спісы літаратуры, агляды, цытаванне дапамагалі прасачыць сувязі новых ведаў са створанымі раней, паказвалі каштоўнасць ці прагалы фактаграфічнай і метадалагічнай базы асобных элементаў дакументага масіву, мадэлявалі сувязі паміж імі.

Грунтоўнасць падрыхтаваных бібліяграфічных дапаможнікаў, імкненне да вычарпальнай паўнаты адлюстравання матэрыялу аб родным краі, актыўны ўдзел у іх падрыхтоўцы краязнаўцаў, вучоных і спецыялістаў сведчыць аб дамінаванні навукова-дапаможнай краязнаўчай бібліяграфічнай прадукцыі.

Валянціна САЙТАВА

(Працяг будзе)

Лістапад

14 – Пракопчык Леанід Цімафеевіч (1933, Мінск – 1998), пісьменнік, краязнаўца – 80 гадоў з дня нараджэння.

15 – Цітоў Віктар Сцяпанавіч (1938, Крычаўскі р-н), этнограф, фалькларыст, гісторык культуры, педагог – 75 гадоў з дня нараджэння.

16 – Гадлеўскі Вінцэнт Іванавіч (1888, Свіслацкі р-н – 1942), святар, грамадскі і рэлігійны дзеяч, публіцыст – 125 гадоў з дня нараджэння.

17 – Чапскі Эмерык Карлавіч (Гутэн-Чапскі; 1828, Дзяржынскі р-н – 1896 ці 1897), дзяржаўны дзеяч, калекцыянер, нумізмат – 185 гадоў з дня нараджэння.

18 – Лёсік Язэп (Іосіф) Юр'евіч (1883, Стаўбцоўскі р-н – 1940), мовазнаўца, пісьменнік, педагог, акадэмік НАН Беларусі, грамадска-палітычны дзеяч – 130 гадоў з дня нараджэння.

18 – Міронава Кацярына Эдуардаўна (1883, Орша – 1946), заслужаная артыстка БССР – 130 гадоў з дня нараджэння.

19 – Засім Мікола (Мікалай Арцёмавіч; 1908, Пружанскі р-н – 1957), паэт – 105 гадоў з дня нараджэння.

20 – Красільнікаў Дзмітрый Мікалаевіч (1903, Расія – 1951), беларускі графік – 110 гадоў з дня нараджэння.

20 – Шаховіч Міхась (Міхаіл Аляксеевіч; 1953, Беластоцкае ваяв. – 2000), беларускі і польскі журналіст, паэт, фалькларыст, выдавец – 60 гадоў з дня нараджэння.

23 – «Маладняк» (1923–1928), першае літаратурнае аб'яднанне пісьменніцкай моладзі БССР – 90 гадоў з часу ўтварэння.

24 – Гарбук Вісарыён Сцяпанавіч (1913, Полацкі р-н – 1986), пісьменнік, заслужаны работнік культуры Беларусі – 100 гадоў з дня нараджэння.

26 – Шахавец Уладзімір Міхайлавіч (1918, Барысаўскі р-н – 1991), пісьменнік, заслужаны работнік культуры Беларусі – 95 гадоў з дня нараджэння.

27 – Пестрак Піліп Сямёнавіч (1903, Івацэвіцкі р-н – 1978), пісьменнік, дзеяч нацыянальна-вызваленчага руху ў Заходняй Беларусі, заслужаны дзеяч культуры Беларусі, лаўрэат Літаратурнай прэміі Беларусі імя Якуба Коласа (1964) – 110 гадоў з дня нараджэння.

29 – Красоўскі Яўген Яўстафавіч (1908, Азербайджан – 1980), беларускі жывапісец і графік, заслужаны работнік культуры Беларусі – 105 гадоў з дня нараджэння.

30 – Буйніцкі Казімір Андрэевіч (1788, Латвія – 1878), пісьменнік, публіцыст, краязнаўца – 225 гадоў з дня нараджэння.

Пра мову, за мову

«Дыяблог пра мову з Навумам Гальпяровічам» – так называецца новая праграма на тэлеканале «Беларусь 3».

Пытанні функцыянавання беларускай мовы ў грамадстве, яе гісторыя і сённяшні дзень, праблемы моўнага навучання ў школе, роля роднай мовы ў духоўным развіцці чалавека – на гэтыя і іншыя пытанні вядучы спрабуе знайсці адказ у тых, для каго мова неаддменны аtryбут у штодзённым ужытку. Сярод іх вучоныя і настаўнікі, спартсмены і мастакі, студэнты і журналісты, медыкі і хатнія гаспадыні...

Н. Гальпяровіч і яго госці таксама адказваюць на пытанні інтэрнэт-карыстальнікаў, бо інфармацыйны партнёр праграмы – партал TUT. BY, на якім размешчаны блог аўтара.

У дыялогах ужо ўзялі ўдзел член-карэспандэнт Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі

Н. Гальпяровіч

Аляксандр Лукашанец, амерыканскі прафесар Курт Вулхайзер, выкладчык Белдзяржуніверсітэта Віталь Макаравіч, першы намеснік старшыні Таварыства беларускай мовы Алёна Анісім. Плануюцца сустрэчы таксама з прафесарам з Лондана Арнольдам Макміліным, членам Выканкама Беларускага фонду культуры Тадэвушам Стружэцікам, намеснікам дырэктара Нацыянальнай бібліятэкі Алесем Сушам, выкладчыкам

БДУ Данатам Яканюком, магістрантам Інстытута журналістыкі Мікітам Найдзёнавым, мастакамі Міколам Бушчыкам і Рыгорам Сітніцам, іншымі.

Глядзець «Дыяблог пра мову» можна па панядзелках а 10-й і 22-й гадзіне на тэлеканале «Беларусь 3» і высылаць водгукі на блог Н. Гальпяровіча на партале TUT.BY.

Наш кар.

Жарт тыдня ад Каласка і Калінкі

- Чаго, каласок, зубы прадаеш?
- Наеўся, напіўся, – адказвае спаравец, а гады расказаў афіцыянтцы аўцюкоўскі анекдот. Дак яна так расмяялася, аж былася грошы з мяне ўзяць...
- Пабег аўцюк у рэстаран. Паназаказваў усяго-ўсялякага. Напіўся, наеўся. Давай анекдоты травіць. Афіцыянтка аж за бокі бярэцца, а аўцюк кажа:
- Маладзічка, не забудзьцеся здачу даць.

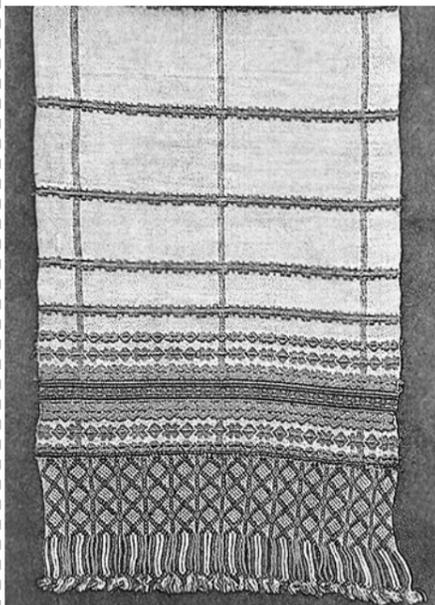
Малая краязнаўчая энцыклапедыя

(Пачатак у № 1 за 2003 год)

МОТАЛЬСКІЯ РУЧНІКІ – традыцыйныя тканыя ручнікі, якія вырабляюць ткачыкі ў в. Моталь Іванаўскага раёна. Вядомыя з канца XVIII ст., у 2-й пал. XIX ст. у Моталі працавалі ткачы-рамяснікі. Даўжыня мотальскага ручніка звычайна 210–240 см, шырыня 30–33 см. Ткуць «у елачку» перабор-

най тэхнікай у 4 ніты, снуюць у 8–10 пасмаў. Традыцыйны колер узораў – чырвоны з чорным (у сучасных таксама з сінім, зялёным).

Кампазіцыя ручнікоў 2 відаў: у адным па аснове праходзяць 2–3-каляровыя (у сучасных 4-каляровыя) палоскі-«коскі», у другіх – па ўтку шматкаляровых арнаментальных палосак («затканыя беражкі»), якія перасякаюцца з каляровымі палоскамі асновы. Даўней аснова і ўток былі з ільняных нітак, а ўзор натыкалі горынню; у наш час ручнікі ткуць з ільняных, баваўняных нітак, а ўзор натыкаюць муліна, ірысам. Па канцах ручнікоў

Мотальскія ручнікі

арнаментальны малюнак («у зубры», «у матылькі», «у кветкі», «у лісты», «у жучкі») займае 7–8 см. Заканчваецца традыцыйныя ручнікі карункамі, якія плялі з нітак асновы ўручную (у сучасных карункі вяжуць кручком). У 1977 г. у в. Моталь створаны ткацкі цэх Пінскай фабрыкі мастацкіх вырабаў.

МОЎНЫ САЮЗ – аб'яднанне тэрытарыяльна сумежных моваў, агульнасць якіх у лексіцы, фанетыцы і граматыцы ўзнікла ў выніку кантактаў паміж імі. Агульнаму працэсу развіцця мовы характэрнае суіснаванне тэндэнцыяў да разыходжання (дывергенцыя) генетычна роднасных і сыходжання (канвергенцыя) генетычна няроднасных дыялектаў. Рэалізацыя канвергентных працэсаў вядзе да ўзнікнення моўнага саюза. Паколькі ў вызначэнні прычынаў утварэння тых ці іншых моўных з'яваў існуюць пэўныя цяжкасці, некаторыя дывергентныя характарыстыкі разглядаюцца як канвергенцыя і наадварот. Я негатыўная з'ява – магчымае паглынанне больш развітай мовай іншай мовы.

МСЦІЖСКАЕ ЕВАНГЕЛЛЕ – рукапісны помнік XIII–XIV стст. Напісаны царкоўна-славянскай мовай уставам у 2 слупкі, на 187 пергаментных аркушах. Уключае пачаткі тэкстаў Евангелляў ад Іаана, Мацвея, Лукі, чытанні ад Марка, Лукі і Іаана (уперамежку), саборнік (паказальнік евангельскіх чытанняў па святках). На палях зроблены надпісы XVI ст.: зачыны асобных Евангелляў і інш.

У Мсціслаўскім Евангеллі змешчаныя 1 застаўка і блізу 350 ініцыялаў, выкананых пераважна ў тэраталагіч-

ным стылі (яму характэрныя стылізаваныя выявы казачных звяроў і птушак, дзівосна пераплеценых рамянямі). Асобныя ініцыялы маюць жанравы характар. На адным з іх (літара «В») адлюстраваны селянін з рыдлёўкай (адна з першых выяваў працы ў беларускім мастацтве). Аздобы выкананыя 4 колерамі: сінім, чырвоным, зялёным, жоўтым. На срэбных пласцінах скуранаго пераплёту выгравіраваны выявы евангелістаў і Ісуса Хрыста на крыжы.

Мяркуюць, што Мсціжскае Евангелле прывезенае ў Беларусь з цяперашніх рускіх земляў. На 1-й і апошняй старонках у XVI ст. зроблены запіс, што мінскі бурмістр Васіль Лах ахвяраваў гэты асобнік царкве Св. Юрыя ў Мсціжы (Барысаўскі раён). Зберагаецца ў бібліятэцы Акадэміі навук Літоўскай Рэспублікі.

Старонка Мсціжскага Евангеля